

"על מדינות... להימנע מהטלת חרמות או משימוש באמצעים דומים שגורמים להפסקה באספקת המים, לעיכוב העברתן של סחורות ולמניעת שירותים שונים החיוניים למען קיום הזכות למים. לעולם אין להשתמש במים כאמצעי להפעלת לחץ פוליטי או כלכלי".

ועדת האו"ם בנושא זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות, הערה כללית מספר 15: הזכות למים (2002).

תמצית

מאז יוני 2007, ישראל מטילה הגבלות על חופש התנועה של בני אדם ועל הכנסתן של סחורות דרך מעברי הגבול עם עזה, ומאז ספטמבר 2007 היא החלה להפחית את אספקת הדלק, מה שצימצם גם את אספקת החשמל לרצועה. לעניין זה יש השלכות קשות על שירותי המים והתברואה בעזה. קריסת מערכות התברואה מסכנת את בריאות הציבור ואת איכות הסביבה בעזה ובישראל גם יחד.

יש לפתוח מיד את מעברי הגבול של עזה על מנת לאפשר את העברתם של חומרי בניין וציוד נלווה, הדרושים כדי לתת מענה למשבר המים והתברואה ברצועת עזה.

ההשלכות של ההגבלות המוטלות על הכנסת חומרי בניין וחלקי חילוף לרצועת עזה:

- פרויקטים הומניטאריים חיוניים מתעכבים
 - התיקונים שמתבצעים בצינורות המים והביוב, שהיו רעועים מלכתחילה, הם בלתי מספקים.
 - רשות המים העזתית (רשות המים של ישובי חוף עזה CMWU), שאחראית על אספקת המים והטיפול בשפכים, זקוקה לכמות של לפחות 1,250 טונות של מלט רק כדי לתקן את הנזק שנגרם למיכלי המים.
- עיכובם, השהייתם או ביטולם של פרויקטים מרכזיים הקשורים במערכת הביוב, גורמים להחמרה במצב מי התהום:
 - רק 5 עד 10 אחוזים ממי התהום ראויים לשתיה.
 - כמות של 50-80 מיליון ליטרים של מי ביוב שעברו טיהור חלקי בלבד נשפכים לתוך הים התיכון מידי יום ונסחפים צפונה אל תוך המים הטריטוריאליים של ישראל.
- השלכות על האוכלוסייה:
 - תושבי עזה צורכים בממוצע 91 ליטרים של מים ביום, בהשוואה לצריכה ביתית של 280 ליטרים בישראל. אולם, היות שאין בעזה אספקה רציפה של מים, הצריכה הביתית באזורים מסוימים הגיעה לרמה שמעמידה את התושבים בסכנה ומאלצת אותם להתפשר על ההיגיינה שלהם.
 - התוצאה היא זיהום ובעיות הנוגעות לבריאות הציבור.

מחסור בחומרי גלם לבניית תשתיות מים ומערכות לניקוז שפכים בעזה

בעקבות הסגר שהוטל על מעברי הגבול לעזה, העברת הציוד והאספקה הדרושים להקמתם ותחזוקתם של מתקני המים והתברואה נאסרה. בשל כך, מספר פרויקטים לתיקון, שיקום ושדרוג התשתיות הקיימות הוקפאו, וביניהם גם תוכניות הקשורות במערכות המים, הביוב ובמתקנים לטיהור מי שפכים.

המחסור בחומרי בניין ובחלקי חילוף, הנזקים שהעיוות יצר וההחמרה ההדרגתית במצב התשתיות גרמו לגידול באובדן המים (מים שלא ניתן לנצל), מ-30 אחוזים בשנת 2004 ל-47 אחוזים ב-2009. במאי 2009 וב-12 ביוני, אושרה כניסתן של 54 משאיות טעונות במים ובחומרים הדרושים לשיקום מערכות התברואה, אולם מדובר בכמות זעומה ביחס למה שנדרש במסגרת הטיפול במצוקת המים והשפכים. רשות המים של ישובי החוף בעזה (CMWU), שמספקת את שירותי המים לרצועה, מדווחת כי במהלך יולי ואוגוסט 2009, ישראל כלל לא העבירה לה חומרי בניין.

מוחמד ח'דר גר עם אשתו ותשעה קרובי משפחה נוספים באל-סלאם שבג'באליה. אל-סלאם הוא מחנה אוהלים שמאכלס פליטים שגורשו במהלך המתקפה הישראלית על עזה בשנת 2009. תושבי האזור נהגו בעבר להשתמש בבאר המים של נמר, אולם גם זו הוחרבה על ידי הצבא הישראלי. מאז המתקפה כבר לא ניתן להשתמש בבאר.

רשות המים של ישובי החוף בעזה החלה לחפור באר חדשה באזור וניסתה לחבר את התושבים לרשת המים שנהרסה גם היא. אולם בשל המחסור בחומרי גלם, גם הפרויקט הזה מושהה כעת.

מוחמד מספר כי התושבים סובלים ממחסור חמור במים, "את מיכלי המים ממלאים כעת רק פעם אחת מידי יומיים, וזה לא מספיק", הוא אומר.

מוחמד אף קונה מים מבאר חקלאית שבבעלותו של אחד השכנים. הוא משלם 40 שקלים (כ-10 דולר) עבור 1,000 ליטר, דבר שמכביד על תקציב המשפחה. אולם הוא חושש מאיכות המים שבבאר הזאת: לאחרונה ילדיו חלו וסבלו משלשולים.

החל מיוני 2007, נסגר מעבר קרני, מעבר הסחורות הגדול ביותר לרצועת עזה, למעט שרוול מסוע אחד המשמש להעברת דגן ומזון בע"ח לתוך הרצועה. מעברי גבול אחרים כמו כרם שלום, שדרכם מועברות סחורות הקשורות באספקת מים לעזה, נפתחים רק לפרקים. באופן כללי, מספר משאיות המטען שנכנסות לרצועת עזה ירד באופן חד במהלך השנתיים החולפות: בין ה-23 ל-29 באוגוסט 2009, נכנסו 514 משאיות עמוסות סחורה לתוך עזה, פחות מ-18 אחוזים מהממוצע השבועי שנכנס במהלך חמשת החודשים הראשונים של שנת 2007.²

עיכוב תוכניות שיקום הומניטאריות

עשרים ושניים הימים של המתקפה הצבאית הישראלית על עזה (מה-27 בדצמבר 2008 עד ה-18 בינואר 2009) הובילו את מערכות המים והתברואה, שעוד לפני כן היו במצב רעוע אל סף קריסה:

- להערכתה של הרשות המים ברצועה הנזקים שתשתיות המים והביוב ספגו במהלך מבצע "עופרת יצוקה", מגיעים לכ-6 מיליון דולר.³
- מעל ל-30 קילומטרים של מערכות מים נפגעו או נהרסו על ידי הצבא הישראלי, נוסף לעוד אחת עשרה בארות שתופעלו על ידי רשויות המים בעזה.
- מעל ל-6000 דוודים שהונחו על גגות הבניינים ו-840 מערכות שחוברו למשקי בית, נפגעו.

¹ רשות המים של ישובי חוף עזה, דוח בנושא ההשפעות של עיכוב הכנסת חומרי בניין, (נובמבר 2008).

² אוצ"ה, סיכום שבועי בנושא מעברי הגבול של עזה: ה-29-23 באוגוסט 2009.

³ אוצ"ה, סיכום שבועי בנושא מעברי הגבול של עזה: ה-29-23 באוגוסט 2009. רשות המים של ישובי החוף בעזה, הערכת נזקים: תשתיות ומתקני מים וביוב, (ינואר 2009)

⁴ קבוצת ההידרולוגיה הפלסטינית, הערכות מבוססות קהילה של צרכי המים והסניטציה לאחר המתקפה הישראלית בין ה-27 לדצמבר 2008 וה-17 לינואר 2009, (פברואר 2009).

- המתקן העזתי לטיהור מים בשייח' עג'לין ספג ב-10 בינואר פגיעה ישירה ומי השופכין נשפכו והגיעו עד למרחק של כקילומטר מהמתקן.

כתוצאה מהסגר המתמשך על מעבר הגבול בעזה ובשל העדר זמינותם של חומרי הבניין הדרושים, נמנע מהרשויות המקומיות ומארגוני סיוע, לתקן או לבנות מחדש את מתקני המים והביוב שנפגעו. קיים צורך בוער בבטון, צינורות, משאבות, שנאים וחלקי חילוף של אביזרים חשמליים כדי להוציא את התוכניות אל הפועל. נדרשים 1250 טון של מלט על מנת לתקן את מיכלי המים בלבד.

מחסור במים

עקב הפסקות החשמל התכופות, גם מי שמחברים למערכת המים אינם זוכים לזרימה רציפה, שכן המשאבות אינן מסוגלות להוביל את המים לבניינים באופן סדיר. לרבים ישנה גישה מוגבלת בלבד לכמויות המים המספיקות לשתייה, לצריכה אישית ולצריכה ביתית:

- לפי דיווחיה של OCHA, אספקת המים מוגבלת ל-6-8 שעות במשך יום אחד עד ארבעה ימים במהלך כל השבוע ועבור האוכלוסייה כולה⁵.
- שמונה חודשים לאחר מתקפה הישראלית על עזה ישנם עדיין כ-10,000 בני אדם ברצועת עזה שאינם מחוברים למערכת המים: ללא מלט לא ניתן יהיה לבנות מחדש את מערכות המים והביוב, וגם לא לשקם שכונות הרוסות כמו עזבת עבד רבו.
- ההגבלות שישראל מטילה על הכנסת הסולר לתוך רצועת עזה הובילו לסגירתן של בארות המים שאינן מחוברות למקורות חשמל, וזאת משום שהן מונעות על ידי גנראטורים ומשאבות הפועלות על סולר⁶.
- הצריכה האישית-הביתית הממוצעת בעזה היא 91 ליטרים ליום⁷, פחות מהממוצע שקבע ארגון הבריאות העולמי, כ-100-150 ליטרים לראש ביום, כדרוש מבחינה בריאותית, ופחותה בהרבה מה-280 ליטרים בממוצע ביום שנצרכים בישראל⁸. ילדים (שמהווים 50 אחוז מהאוכלוסייה בעזה), קשישים וחולים חשופים לפגיעות רבות בהעדר אספקה נאותה ובטוחה של מים.

אמינה נאצר גרה עם בעלה ומשפחתה באל-שוכה, שבפרוורי רפיח. היות שלא ניתן היה לייבא צינורות ומלט, האזור כולו אינו חובר למערכת ביוב. מרבית המשפחות באל-שוכה בונות בעצמן את בורות הספיגה שלהן תוך שימוש בחומרים משומשים, דבר שעולה סביבות 1,000 ש"ח. לבורות אלה יכולת תכולה מוגבלת ולרוב תוכנן מציף את הרחוב. אולם, ישנן משפחות שאין ביכולתן אפילו לבנות בורות ספיגה והן מרוקנות את הביוב שלהן היישר אל הרחוב. "השכונה שלנו מגעילה: הביוב מציף את הכבישים שלנו והוא אפילו נכנס לתוך הבית שלי. אני משתמשת בחומרי ניקוי חומציים במיוחד משום שאני חוששת לבריאות של ילדיי. יש יותר מדי חרקים שגדלים בתוך הביוב כאן, חלקם בגודל של האצבע שלי", סיפרה אמינה.

⁵ אוצ"ה, הגנה על אזרחים, 19-25 באוגוסט 2009.

⁶ המרכז לזכות לדיר ולנושאי גירוש (COHRE), בני ערובה של הפוליטיקה, (2008).

⁷ הבנק העולמי, הערכת ההגבלות שחלות על מערכות המים הפלסטיניות, (2009).

⁸ בצלם, "ההבדלים בצריכת המים בין הפלסטינים לישראלים", www.btsalem.org.

משבר תברואתי וסביבתי

שירותי ומתקני הביוב גם הם נמצאים במצב חמור, והם מעמידים את בריאות הציבור בפני סכנה. ארבעת מתקני טיהור המים שבעזה אינם מסוגלים לפעול בהתאם לתפוקה הנדרשת:

- המתקן לטיהור מים שבבית לאהיא: מתוכנן לקלוט 8 - 10 מיליון ליטרים ביום. כיום הוא נאלץ לקלוט 17 עד 20 מיליון ליטרים ביום בשל שהיית פרויקט ה-NGEST (North Gaza Emergency Sewage Treatment) שאושר על ידי הבנק העולמי).
 - המתקן לטיהור מים שבעיר עזה: מתוכנן לקלוט 32 מיליון ליטרים ביום. כיום הוא נאלץ לקלוט 50 - 60 ליטרים ביום. העיכובים בהוצאתן אל הפועל של תוכניות ההרחבה של המתקן יוצרים מצב שבו מי השופכין מטוהרים רק באופן חלקי ומיד אחר כך הם נשפכים לים.
 - רפיח וח'אן יונס: הוקמו מתקני חירום לטיהור מים. בשל המחסור במלט, הוועדה הבינלאומית של הצלב האדום ורשות המים של ישובי החוף בעזה השתמשו בחלקי בטון מגדר הביטחון הישנה של רפיח, כדי לתחום את האגנים שנועדו לטיהור מי השופכין.
- בתקופת הגשמים בחורף גם אגני טיהור השפכים יכולים לגרום להצפה. ב-27 במרץ 2009, נפרץ הסכר במתחם באגן טיהור השפכים בבית להיא, ו-50,000 מ"ק של מי ביוב הציפו את הסביבה.

מעבר לכך, בשל הקפאתן של תוכניות לשדרוג המתקנים לטיהור מי הביוב, הפגיעות שמערכת הביוב ספגה בעקבות ההתקפה והמחסור בדלק וחשמל הנחוצים לשם תפעול המתקנים, נשפכים כ-80 מיליון ליטרים של מי ביוב לא מטהרים או כאלה שטוהרו באופן חלקי, מאז ינואר 2008 מידי יום לתוך הים. עלולות להיות לכך השלכות חמורות ביחס לבריאות הציבור והסביבה בעזה ובדרום ישראל וייתכן גם כי הדבר יגרום להמשך הזדהמותם של מי התהום.

- באפריל 2008, אישר מנכ"ל מתקן ההתפלה באשקלון, שנמצאת 4.8 קילומטרים בלבד צפונית לעזה, כי מי הים המיועדים להתפלה מזוהמים במי ביוב⁹.
- ביולי 2009, ארגון הבריאות העולמי דיווח כי דוגמיות של מים שנלקחו משבעה חופים שונים באזור רצועת עזה היו מזוהמות בקוליפורמים וסטריפטוקוקים צואתיים. מי ים שזוהמו בשופכין של בני אדם ובעלי חיים עלולים להכיל מגוון רב של חיידקים, וירוסים ופתוגנים חד תאיים אחרים: זו סכנה לבריאות הציבור ובעיקר סכנה לאלה הרוחצים בים או צורכים מאכלי ים¹⁰.

איכות המים

המים הנצרכים ברצועת עזה הם מי תהום שנשאבים באזור החוף דרך בארות שבבעלות "רשות המים של ישובי החוף בעזה".

- היות שטרם נבנו מתקנים להתפלת מים, מתבצעת ברצועה שאיבת יתר של מי התהום, העוברת את הכמות המומלצת ב-100 מיליון מ"ק בשנה (פי שניים ממה שנחשב לראוי לשתייה ולאמסוק): הדבר גורם לירידה בכמות מי התהום ועלייה באחוזי המליחות שלהם.
- על סמך התקנים של ארגון הבריאות העולמי, כ-90 אחוזים מהמים שמובלים אל תושבי הרצועה אינם ראויים לשתייה והם בעלי אחוזי מליחות וחנוקן גבוהים. רמות החנקן במי הבארות של ח'אן יונס בשנת 2008 הגיעו ל-168 מ"ג לליטר, פי שלושה יותר מהסטנדרט שקבע ארגון הבריאות העולמי (50 מ"ג לליטר)¹¹.
- הבנק העולמי מדווח כי רק 5 עד 10 אחוזים ממי התהום ברצועת עזה ראויים לשתייה¹².

רבים מתושבי רצועת עזה זקוקים למים מותפלים, אולם הפסקות החשמל גורמות לעיכוב בהקמתם של מתקני התפלה. לעיתים מנע המצור את העברתם של כימיקלים חיוניים וכלור, הדרושים למתקני ההתפלה ולעצם טיהורם של מי השתייה, ובכך הוא העמיד את מצבם הבריאותי של אנשים רבים בסכנה. כתוצאה מכך, בעיות בריאותיות הקשורות במחסור במים, ביניהן לידתם של תינוקות עם תסמין כחלוני העלול להיות קטלני, הפכו לנפוצות ברצועת עזה. אונר"א מדווח כי בין המחלות המדבקות הנפוצות בקרב האוכלוסיות החיות במחנות הפליטים ברצועה, הן אלה המקושרות באופן ישיר למחסור במים ראויים לשתייה ובמצב תברואתי ירוד: שלשולים עקב מים מזוהמים, שלשולים דמייים חמורים ודלקת כבד נגיפית¹³.

⁹אוצ'ה, דוח העוסק במצב ההומניטארי בעזה: ההשלכות של המחסור בדלק על השלכת מי שופכין לים, (אפריל 2008).

¹⁰ארגון הבריאות העולמי, המצב הביולוגי של מי הים ברצועת עזה, (יולי 2009).

¹¹רשות המים של ישובי החוף בעזה, הצגת סדנת העבודה של ח'אן יונס, (2009).

¹²הבנק העולמי, הערכת ההגבלות החלות על פיתוחן של מערכות המים הפלסטיניות, (2009).

¹³אונר"א, העלון האפידמיולוגי על אודות רצועת עזה, כרך 1, גילון 11, (אוגוסט 2009).

המלצות

על הרשויות הישראליות לפתוח מיד את מעבר הגבול עם עזה בהתאם להסכם משנת 2005, שקבע הסדרים בנוגע לחופש תנועה. עליה להכיר בזכויות האדם ובחוקים ההומאניטאריים, ולהקל את הכנסתם של חומרי בניין וציוד נלווה שדרושים כמענה למשבר המים והשפכים שקיים ברצועת עזה. על ארגונים פרטיים ונדבנים לחוש מחויבות כלפי המטרה, לתרום כספים למען מימוןם של תוכניות השיקום ולהפעיל לחץ על ממשלותיהם ועל ישראל, כדי לאפשר את הכנסתם של חומרי הגלם הנחוצים לתוך הרצועה. אם לא יינתן מענה למצוקה ההומניטארית הבווערת שפוקדת את תושבי עזה ואם לא ניתן יהיה להבטיח פיתוח ארוך טווח של מערכות המים והשפכים, בריאות הציבור ואיכות הסביבה יהיו נתונות תחת סכנה מהותית.

דוח זה הופק על ידי כוח המשימה WASH (מים, מערכות תברואה והיגיינה): המהווה תת-ועדה של קבוצת ה -

EUROPEAN COMMISSION

Humanitarian Aid

EWASH - (ועדת חירום שעוסקת בנושאי מים, מערכות תברואה והיגיינה), תוך שיתוף פעולה עם קבוצת ה WASH-של הרשות הפלסטינית הפועלת בשטח הפלסטיני הכבוש (oPt).

EWASH מייצגת מעל ל-30 ארגונים הפועלים בנושאים הקשורים למים, מערכות תברואה והיגיינה, בשטח הפלסטיני הכבוש. על חבריה נמנים ארגונים לא ממשלתיים בינלאומיים ומקומיים וסוכנויות או"ם.

פרויקט זה ממומן על ידי הנציבות האירופית לסיוע הומניטרי (ECHO)